

ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΝΤΑΛΤΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Εισαγωγικές παρατηρήσεις	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Γλώσσα και επικοινωνιακό περιβάλλον – Επισκόπηση των κυριότερων γλωσσο-εθνογραφικών προσεγγίσεων	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Πραγματολογική παράδοση και εκφώνημα	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Η μεταφραστική διεργασία από την οπτική της συνάφειας – Μερικά παραδείγματα εν ειδει ασκήσεων	133
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	157
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	159
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	
Ελληνικό – Αγγλικό	163
Αγγλικό – Ελληνικό	167
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ	173
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΩΝ	175

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Γλώσσα και επικοινωνιακό περιβάλλον – Επισκόπηση των κυριότερων γλωσσο-εθνογραφικών προσεγγίσεων

2.1 Bronislaw Malinowski και περιστασιακό περιβάλλον

Η πλέον ολοκληρωμένη θεωρητική πρόταση των αρχών του 20ού αιώνα περί των σχέσεων γλώσσας και εξωγλωσσικού περιβάλλοντος οφείλεται στον πολωνικής καταγωγής καθηγητή της ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου του Λονδίνου Bronislaw Malinowski (1884-1942) ο οποίος διεξήγαγε κατά τη δεκαετία του 1910 εθνογραφική μελέτη στις Τροβριάνδες νήσους του νοτιοδυτικού Ειρηνικού (βορειοανατολικά του νοτιοανατολικού άκρου της Νέας Γουινέας) όπου ομιλείται η γλώσσα *κιριουίνα*. Είναι ενδιαφέρον ότι ο ανθρωπολόγος Malinowski στράφηκε στη γλωσσολογία για να αναζητήσει λύσεις σημασιολογικών προβλημάτων που αντιμετώπιζε κατά την εθνογραφική του έρευνα¹, αλλά η στροφή του αυτή αποδείχτηκε ευεργετική και για τις δύο επιστήμες. Ειδικότερα, το βασικό πρόβλημά του ήταν μεταφραστικό: έπρεπε να μεταφράσει τις εθνογραφικές αναλύσεις του στην αγγλική προκειμένου να ανακοινώσει τα ευρήματά του στην επι-

1. Ο Malinowski γνώριζε το έργο παλαιότερων γλωσσολόγων όπως οι Dr. Philipp Wegener και Sir Alan H. Gardiner, οι οποίοι είχαν ήδη προβληματιστεί για τις σχέσεις γλώσσας και εξωγλωσσικού περιβάλλοντος.

στημονική κοινότητα, αλλά για μεγάλο αριθμό λέξεων της κิริουίνα που αναφέρονταν σε έννοιες του γηγενούς τρόπου ζωής, ιδιαίτερα σχετικές με τη μαγεία, δεν υπήρχαν αντίστοιχες σε κάποια από τις ευρωπαϊκές γλώσσες.

Αποτέλεσμα των μεταφραστικών δυσχερειών που αντιμετώπιζε ο Malinowski ήταν να συνειδητοποιήσει ότι για την έρευνά του χρειαζόταν μια διεξοδική και αξιόπιστη σημασιολογία, η οποία να καλύπτει το πολιτιστικό χάσμα που χωρίζει τους Ευρωπαίους από τους ομιλητές της κิริουίνα. Η καθιερωμένη σημασιολογία της εποχής του (και εν πολλοίς και της δικής μας) δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στις ερευνητικές του ανάγκες αφού αυτή περιορίζεται (και μάλιστα σιωπηρά) στις περισσότερο ή λιγότερο κοινές πολιτιστικές έννοιες που υπάρχουν στις διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες. Μια τέτοια σημασιολογία στερείται διεξοδικότητας και γενικότητας, αφού επιτρέπει στον εαυτό της την πολυτέλεια της ενασχόλησης με τις περιβαλλοντικά ανεξάρτητες σημασίες των λέξεων μόνο, αδιαφορώντας για τις πολιτιστικές σημασίες των εκφορών. Η νέα σημασιολογία που κατέληξε να ευαγγελίζεται ο Malinowski (1922, 1923, 1935) θα πρέπει να είναι στενά συνδεδεμένη με την εθνογραφική έρευνα, αφού η κατανόηση του τι εννοούν οι άνθρωποι με αυτά που λένε εξαρτάται εν μέρει από το πολιτιστικό σύμπαν μέσα στο οποίο κινούνται.

Ως κλειδί της νέας σημασιολογίας πρότεινε ο Malinowski την έννοια του *περιστασιακού περιβάλλοντος* [context of situation], κατ' επέκταση της έννοιας του γλωσσικού (φωνητικού, φωνολογικού, μορφολογικού, συντακτικού, σημασιακού) περιβάλλοντος των γλωσσικών μορφών της οποίας γίνεται παραδοσιακά χρήση στις γλωσσολογικές περιγραφές.

Η αρχή πάνω στην οποία στήριξε ο Malinowski τη σημασιολογία του περιστασιακού περιβάλλοντος διατυπώνεται ως εξής (1923: 321):

Στις πρωτόγονες χρήσεις της, η γλώσσα λειτουργεί ως σύνδεσμος των ανθρώπων στις από κοινού δραστηριότητές τους, ως ανθρώπινη συμπεριφορά. Αποτελεί είδος δράσης και όχι όργανο σκέψης.

Με άλλα λόγια, η σημασία των λεγομένων στο πλαίσιο μιας επικοινωνιακής περίπτωσης είναι αναπόσπαστη από τα τελούμενα κατά την επικοινωνία, σύμφωνα δε με τον Sampson (1980: 224), για τον Malinowski «το ομιλείν, ιδιαίτερα σε μια πρωτόγονη κουλτούρα, δεν συνιστά λέγειν αλλά πράττειν» και «οι λέξεις είναι εργαλεία και το “νόημα” ενός εργαλείου είναι η χρήση του». Από την παραπάνω

αρχή πηγάζουν δύο επιμέρους έννοιες-κλειδιά για τη σημασιολογία του Malinowski: πρώτον, η *πραγματική αποτελεσματικότητα* [pragmatic efficiency] της γλώσσας, δηλαδή η χρήση της γλώσσας ως εργαλείου από ανθρώπους που συνεργάζονται για την επίτευξη κάποιου κοινού στόχου, όπως π.χ. συμβαίνει στο ομαδικό ψάρεμα ή στο κυνήγι· και, δεύτερον, η *φατική λειτουργία* [rhetic function/communio] της γλώσσας, η οποία έχει εφαρμογή όταν μιλάμε όχι τόσο για να ανταλλάξουμε πληροφορίες αλλά για να μην διακοπεί η επικοινωνία, αφού χάρη σε αυτήν υφίστανται και συντηρούνται δεσμοί οικειότητας μεταξύ των ανθρώπων, π.χ. συζήτηση για τον καιρό με άγνωστό μας μέχρι εκείνη τη στιγμή άνθρωπο στη δεξίωση ή στο λεωφορείο.

Έχει επισημανθεί εν είδει κριτικής ότι το περιεχόμενο που αναγνωρίζει ο Malinowski στις παραπάνω δύο έννοιες φαίνεται να είναι σύμφωνο με μια υπερβολικά αυστηρή εκδοχή της ψυχολογικής θεωρίας της συμπεριφοράς. Η εκμέρους του ανάδειξη του εργαλειακού χαρακτήρα της γλώσσας ως θεμελιώδους για το σύνολο του γλωσσικού φαινομένου τού επιτρέπει να δέχεται ως έγκυρα δεδομένα κυρίως τους τύπους συμπεριφοράς, γλωσσικής και μη, που υπόκεινται σε παρατήρηση: με τα μηνύματα που ανταλλάσσουν φωναχτά καθώς κωπηλατούν, οι κηρύονοι ψαράδες συντονίζουν την κίνηση των πλεούμενων τους προς την κατεύθυνση του αλιεύματος και με τη φατική κουβεντούλα τις ώρες της ανάπαυσης συντηρούν αμοιβαία αισθήματα οικειότητας. Ωστόσο, κατά τον Sampson (*ό.π.*), τα μηνύματα που ανταλλάσσουν οι Κηρύονοι δεν έχουν το άμεσο εργαλειακό αποτέλεσμα που έχει το σφυρί όταν χτυπάει το καρφί αλλά, αφού προσληφθούν και αξιολογηθούν από τον ανθρώπινο νου, επιτρέπουν τον ανασχεδιασμό της δράσης βάσει των νέων δεδομένων· και οι φατικές ανταλλαγές δεν είναι απλά ερεθίσματα κενά νοήματος, αφού για να είναι αποδεκτές από τους επικοινωνούντες πρέπει να μεταφέρουν ή να επιβεβαιώνουν επιθυμητά συναισθήματα και πληροφορίες: μπορεί να ξέρει ήδη η γειτόνισσα τι τρέχει με τη Μαίρη αλλά θέλει να το ακούσει πάλι (άλλωστε έτσι μπορεί να προκύψει νέα γνώση ή επαναξιολόγηση της παλαιάς) και μπορεί να παρέλκει η συζήτηση για τον ήδη γνωστό σημερινό καιρό αλλά μέσω του σχολιασμού τέτοιων ανώδυνων θεμάτων οι συνομιλητές εμμέσως διαβεβαιώνουν αλλήλους περί των αγαθών προθέσεών τους, επιπλέον δε αξιολογούν αλλήλους και κρίνουν αν τους συμφέρει να επιδιώξουν περαιτέρω σύσφιξη σχέσεων.

Προσωπική μου εντύπωση είναι ότι ο Malinowski, ιδιαίτερα ο πρώιμος, ήτοι

προ του 1935 (Langendoen 1968: 35-36) δεν θα θεωρούσε ότι απόψεις όπως αυτές του Sampson βρίσκονται σε αντίθεση με τις δικές του. Η κρυστάλλινη επιχειρηματολογία του στο Malinowski (1923) αποσκοπεί να καταδείξει τον εμπράγματο χαρακτήρα που παρουσιάζει η γλωσσική χρήση από τα μέλη των μη εγγράμματων κοινοτήτων του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της Δύσης, καθώς και από όλα τα μικρά παιδιά, ανεξαρτήτως του βαθμού εξέλιξης που έχει επιτύχει η κοινωνία στην οποία γεννιέται το καθένα. Η διαμόρφωση γλωσσικού οργάνου κατάλληλου για αφηρημένη, επιστημονική σκέψη είναι για τον Malinowski δευτερογενές, παράγωγο φαινόμενο που μπορεί μεν να επικαλύπτει αλλά δεν αναιρεί τον πρωτογενώς εμπράγματο πυρήνα της γλώσσας.

Το κυριότερο ωστόσο πρόβλημα που παρουσιάζει η έννοια του περιστασιακού περιβάλλοντος του Malinowski είναι ότι, ακριβώς λόγω της σύλληψής της «ως in rebus» (Firth 1957: 182)², ουδεμία δυνατότητα γενίκευσης παρέχει: εφόσον η σημασία των λεγομένων είναι συνυφασμένη με τα εκάστοτε τελούμενα κατά την επικοινωνία, δεν είναι δυνατόν να απομονωθούν γενικά σημασιολογικά στοιχεία διότι καμία επικοινωνιακή περίπτωση δεν αποτελεί ακριβή επανάληψη οιασδήποτε άλλης. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, στο πλαίσιο της γλωσσολογικής σχολής του Λονδίνου κατεβλήθη προσπάθεια να αποκατασταθεί η αδυναμία αυτή της θεωρίας του Malinowski. Θα πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι ο πρώτος Malinowski θεωρεί ότι η κοινωνική δομή είναι ψυχολογικού χαρακτήρα και επομένως δεν μπορεί να παρατηρηθεί άμεσα.

2.2 Η έννοια του περιστασιακού περιβάλλοντος κατά τον J.R. Firth

Ιδρυτής της γλωσσολογικής σχολής του Λονδίνου υπήρξε ο John Rupert Firth (1890-1960), κάτοχος από το 1944 έως το 1956 της πρώτης έδρας γλωσσολογίας στη Βρετανία (Πανεπιστήμιο του Λονδίνου). Ο Firth ήταν συνεργάτης του

2. Ο Firth παραπέμπει εδώ στις (καθολικές) έννοιες της αριστοτελικής παράδοσης οι οποίες υπάρχουν «εν τοις πράγμασι», δηλαδή δεν έχουν ανεξάρτητη ύπαρξη από τα καθέκαστα στα οποία αναφέρονται. Οι παραπάνω έννοιες πρέπει να διακρίνονται από τις έννοιες «προ του πράγματος» (ante rem), καθώς και από τις «μετά το πράγμα» (post rem).

Malinowski και επηρεάστηκε από την αντίληψη εκείνου για τη γλώσσα ως είδος κοινωνικής συμπεριφοράς, άσκησε δε με τη σειρά του επίδραση επί της σκέψης του Malinowski, ιδιαίτερα μετά το 1935. Θεωρούσε ωστόσο ο Firth ότι η έννοια του περιστασιακού περιβάλλοντος θα καθίστατο λειτουργικότερη εάν απαλλασσόταν από την κάθε φορά διαφορετική πραγματικότητα των επιμέρους επικοινωνιακών επαφών μεταξύ των ανθρώπων και αφορούσε πλέον *τυπικά* επικοινωνιακά περιβάλλοντα. Κατά τον Firth (1957: 182), ο όρος «περιστασιακό περιβάλλον» καλό θα είναι να χρησιμοποιείται ως πρόσφορη σχηματική έννοια που αναφέρεται σε γλωσσικά γεγονότα και που αποτελεί ομάδα συναφών κατηγοριών διαφορετικού μεν επιπέδου από τις γραμματικές κατηγορίες αλλά της ίδιας μάλλον αφηρημένης φύσης». Με άλλα λόγια, το περιστασιακό περιβάλλον δεν αποτελεί πλέον αλληλουχία πραγματικών γεγονότων που υπόκεινται σε παρατήρηση αλλά «βολικά αφαίρεση επί του κοινωνικού επιπέδου ανάλυσης» (ό.π.: 183), σύμπλεγμα αφηρημένων κοινωνικών κατηγοριών μέσω των οποίων προσεγγίζεται η εκάστοτε επικοινωνιακή πραγματικότητα τόσο από τον γλωσσολόγο όσο και από τους ίδιους τους επικοινωνούντες. Το τοιουτοτρόπως οριζόμενο περιστασιακό περιβάλλον συσχετίζει τις εξής γενικές κατηγορίες:

- A. Τα συναφή χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων: πρόσωπα, προσωπικότητες
 - (α) Τη γλωσσική δραστηριότητα των συμμετεχόντων
 - (β) Τη μη γλωσσική δραστηριότητα των συμμετεχόντων
- B. Τα συναφή προς την επικοινωνία αντικείμενα
- Γ. Το αποτέλεσμα της γλωσσικής δραστηριότητας

Έργο του γλωσσολόγου, κατά τον Firth, είναι η ομαδοποίηση και κατάταξη περιστασιακών περιβαλλόντων και γλωσσικών λειτουργιών. Συγκεκριμένα, στόχοι της περιγραφής της γλώσσας βάσει του περιστασιακού περιβάλλοντος είναι οι εξής (Robins 1971a: 37):

1. Επισημάνση και κατάταξη διαφόρων υφών βάσει των συστατικών του περιστασιακού περιβάλλοντος, π.χ. επίσημο, λόγιο, καθομιλούμενο, λαϊκό, ρητορικό κ.ά.
2. Περιγραφή της συγκεκριμένης χρήσης μιας εκφοράς μέσα στο περιστασιακό περιβάλλον της ως μοναδικού συμβάντος.
3. Επισημάνση και κατάταξη των σημασιολογικών λειτουργιών που μπορούν να αποδοθούν σε γενικές γραμματικές δομές, επιτονιστικούς τύπους (ερωτή-

σεις, εντολές, σχέσεις υποκειμένου-αντικειμένου κ.λπ.) καθώς και των λεξικών σημασιών μεμονωμένων λέξεων ως επαναλαμβανόμενων συστατικών της εκφοράς.

Παρά την έμφαση που ο Firth και οι μαθητές του έδωσαν στη σημασιολογία και στο περιστασιακό περιβάλλον ως όργανο γλωσσολογικής περιγραφής, στην πράξη ασχολήθηκαν με φωνολογικές και φωνητικές κυρίως περιγραφές, όπως ήταν σύνηθες κατά τον Μεσοπόλεμο. Ωστόσο, στις μελέτες αυτές το ζητούμενο ήταν πάντοτε η λειτουργία των φωνολογικών φαινομένων στο εκάστοτε περιβάλλον, συμπεριλαμβανομένου του περιστασιακού. Ο Firth μάλιστα υποστήριζε ότι ο ακριβής χαρακτήρας των φθόγγων και τα λοιπά φωνητικά στοιχεία (επιτονισμός, τόνος, ένταση κ.λπ.) που συνήθως δεν θεωρούνται φορείς σημασίας μπορεί να έχουν εκφραστικό και /ή κοινωνικό νόημα όταν χρησιμοποιούνται σε πραγματικές περιστάσεις. Ο Firth δεν δίσταζε να διατυπώνει τις απόψεις του με προκλητικό τρόπο, πράγμα που δεν διευκόλυνε πάντα την αποδοχή τους. Έτσι, παραθέματα όπως τα ακόλουθα (Firth 1957: 192, 226)

...η ποιότητα φωνής είναι μέρος του τρόπου σήμανσης ενός αγγλόπαιδος, ενός Γάλλου ή μιας κυρίας από τη Νέα Υόρκη. Ασφαλώς, είναι μέρος του σημαίνει ενός Αμερικανού να ακούγεται ως τέτοιος.

...πρέπει να χρησιμοποιείς γαλλικούς φθόγγους αν έχεις η ζωή σου γαλλικό νόημα. Είναι μέρος της σημασίας ενός Γάλλου να ακούγεται ως τέτοιος.

έχουν προβληματίσει μερικούς γλωσσολόγους επειδή εμφανίζονται να απορρίπτουν την *αρχή της διπλής άρθρωσης* του δομισμού. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η γλώσσα δομείται σε δύο επίπεδα: πρώτον, σε επίπεδο σημασιολογικών μονάδων, ήτοι μορφημάτων, λέξεων και των εξ αυτών συγκροτούμενων φράσεων και προτάσεων, και δεύτερον, σε επίπεδο φθόγγων, οι οποίοι δεν είναι οι ίδιοι φορείς σημασίας αλλά συνδυάζονται για να συνθέσουν σημαίνουσες μονάδες. Ωστόσο, όπως πιστεύει ο Lyons (1977: 608) και όπως προκύπτει από την έρευνα στον χώρο της κοινωνιογλωσσολογίας, ο Firth έχει δίκιο. Πράγματι, για να γίνουμε αποδεκτοί από μια κοινωνική ομάδα στην οποία επιθυμούμε να ανήκουμε, δεν αρκεί να παρέχουμε ακριβείς πληροφορίες με τα λόγια μας αλλά πρέπει να ακούγονται αυτά όπως αναμένεται από τα μέλη της ομάδας. Αν δεν συμβεί αυτό, οι συνομιλητές μας θα θεωρήσουν είτε ότι δεν ξέρουμε τον κώδικα της ομάδας είτε, σε περίπτωση που αποδεδειγμένα τον γνωρίζουμε, ότι

με την απομάκρυνσή μας από τις φωνητικές νόρμες της ομάδας υπαινισσόμαστε την πρόθεσή μας να αποχωρήσουμε από την ίδια την ομάδα είτε ότι κάτι άλλο απαράδεκτο συμβαίνει. Στο θέμα αυτό θα επανέλθουμε κατά την παρουσίαση της έννοιας των συμβατικών υπονοημάτων στην υποενότητα 3.5.4.

Μία από τις αδυναμίες του φερθιανισμού είναι ότι, ακόμα και στις σαφέστερα σημασιολογικές μελέτες των φερθιανών, κυρίως τονίζονταν οι δύο πρώτοι από τους σκοπούς που προαναφέραμε, δηλαδή η επισήμανση υφών και η περιγραφή μεμονωμένων εκφορών. Με άλλα λόγια, ο φερθιανισμός δεν διαθέτει θεωρία για τις σημασίες των λέξεων και ως προς αυτό κυρίως έχει ελεγχθεί από τη γενετική-μετασχηματιστική σχολή (Langendoen 1968: 49-50, σημ.1).

Η σημαντικότερη όμως αδυναμία του φερθιανισμού, τουλάχιστον από την οπτική της παρούσας μελέτης, είναι ο ταξινομικός χαρακτήρας της κατ' αυτόν γλωσσολογικής έρευνας. Δημιουργείται δηλαδή η εντύπωση ότι σε κάθε κοινωνία υπάρχει ένα κλειστό σύνολο περιστασιακών περιβαλλόντων, ενδεχομένως ιεραρχικά διατεταγμένων, καθώς και ένα επίσης κλειστό σύνολο υφών, ήτοι συσπειρώσεων γλωσσικών μορφών (αλλά βλ. Ντάλτας 2002 για μια δυναμική μάλλον παρά στατική πραγμάτευση του ύφους), έργο δε του γλωσσολόγου είναι να επισημάνει ποιο ύφος αντιστοιχεί σε ποιο περιστασιακό περιβάλλον. Πράγματι, στην προσέγγιση του Firth, τα αναμενόμενα, έτοιμα προς χρήση, γλωσσικά μορφώματα καταλαμβάνουν το κέντρο του ενδιαφέροντος έναντι των δημιουργικότερων, πλέον απρόβλεπτων πλευρών του γλωσσικού φαινομένου. Ο ακόλουθος παραλληλισμός, με τον οποίο ο Firth (1957: 182) αποσκοπεί να κάνει κατανοητή την έννοια του περιστασιακού περιβάλλοντος, καταδεικνύει του λόγου το αληθές:

Ένα πολύ αδρό ανάλογο αυτού του είδους περιβάλλοντος είναι τα γλωσσικά εγχειρίδια, που παρέχουν στον σπουδαστή την εικόνα ενός σιδηροδρομικού σταθμού και τις λέξεις-κλειδιά για το σιδηροδρομικό ταξίδι. Ο παραλληλισμός είναι πολύ χονδρικός. Αλλά είναι συγκρίσιμος με τους γραμματικούς κανόνες και βασίζεται στις επαναληπτικές ρουτίνες των προσώπων που είναι μνημένα στην υπό περιγραφή κοινωνία.

Ο παραπάνω παραλληλισμός δεν είναι απλό σχήμα λόγου. Πάλι και πάλι στα κείμενά του, ο Firth επιστρέφει σε μια κατά βάση συμπεριφορική άποψη για την έννοια του περιστασιακού περιβάλλοντος ως κλειστού συστήματος, με αποτέλεσμα να αναιρούνται σε μεγάλο βαθμό τα οφέλη από την πρότασή του να

θεωρηθεί το περιστασιακό περιβάλλον ως δέσμη αφηρημένων κατηγοριών. Έτσι, μαθαίνουμε (Firth 1937/1964: 93-94) ότι:

Κάθε άνθρωπος λέει λίγο πολύ αυτό που περιμένει ο συνάνθρωπός του να ακούσει από αυτόν [...] Αυταπατάσαι αν νομίζεις ότι οι λέξεις είναι φτερούγες που επάνω τους μπορεί η ατομική σου ψυχή να υψωθεί απόλυτα ελεύθερη μες στο απέραντο στερέωμα [...] Η καθημερινή συζήτηση [...] είναι κοινωνική, γενική, και τόσο απαλλαγμένη από ασυνήθιστα στοιχεία προφοράς και χρήσης όσο υπαγορεύει η κοινωνικότητα και ο κομφορμισμός. Είναι ένα είδος χονδρικά προδιαγεγραμμένου κοινωνικού τελετουργικού κατά το οποίο συνήθως λες αυτό που οι σύντροφοί σου κατά τον ένα ή άλλο τρόπο προσδοκούν να τους πεις.

Παρά την αδιαμφισβήτητη έμφαση που ο Firth έθετε στην κομφορμιστική πλευρά του περιστασιακού περιβάλλοντος, δεν απέρριπτε τη γλωσσική δημιουργικότητα που μπορεί να εκδηλώνεται σε εκείνες τις περιστάσεις κυρίαρχο στοιχείο των οποίων είναι το γλωσσικό, όπως δείχνει το ακόλουθο απόσπασμα (1937/1964: 111):

Οι διαρθρωμένες διεργασίες περιβαλλόντων στις οποίες κυριαρχεί η γλωσσική συμπεριφορά είναι δυναμικές και δημιουργικές. Εδώ βρισκόμαστε πάλι «εν αρχή». Ο Λόγος είναι Δημιουργία.

Το θεωρητικό συμπέρασμα από το προηγούμενο απόσπασμα είναι βέβαια ότι εφόσον υπάρχουν μερικά έστω περιβάλλοντα στα οποία ο λόγος δεν αποτελεί αναμενόμενη απόκριση σε εξωτερικά ερεθίσματα αλλά αντίθετα δεσπόζει δημιουργικά του περιβάλλοντος διαμορφώνοντάς το σε μεγάλο βαθμό, τότε το περιστασιακό περιβάλλον δεν είναι εγγενώς ούτε κλειστό ούτε προβλέψιμο. Ωστόσο, αποσπάσματα σαν το παραπάνω είναι ελάχιστα στα κείμενα του Firth με αποτέλεσμα να είναι η βαρύτητά τους ανάλογα μειωμένη.

Σε αντιδιαστολή προς τη σημασιολογία, που ερευνά τις ανεξάρτητες περιστάσεων σημασίες των γλωσσικών μορφών, η πραγματολογία αφορά το μη συμβατικό κυρίως σημασιακό φορτίο, το οποίο η προθετικότητα του ομιλητή/συγγραφέα διαμορφώνει εντός της εκάστοτε επικοινωνιακής περίπτωσης, και στο οποίο καλείται να αναχθεί ο ακροατής/αναγνώστης.

Το βιβλίο αυτό επισκοπεί τις κυριότερες πραγματολογικές θεωρίες από κοινωνιογλωσσολογική σκοπιά. Απευθύνεται σε τρεις κατηγορίες αναγνώστών: πρώτον, σε όλους όσοι επιθυμούν μια πρώτη επαφή με την πραγματολογία – φοιτητές, εκπαιδευτικούς, ευρύτερο κοινό· δεύτερον, στους ερευνητές που προβληματίζονται για τη σχέση της φιλοσοφικής πραγματολογίας με τις επικοινωνιακά υποψιασμένες τάσεις της γλωσσολογίας· και τρίτον, στους μεταφραστές κυρίως αλλά και τους λοιπούς εργάτες της γλώσσας, ιστορικούς, καθηγητές γλωσσικών μαθημάτων, κριτικούς λογοτεχνίας κ.ά., που έχουν ως έργο να εμβαθύνουν σε φυσικά κείμενα συνταγμένα σε απόμακρες χρονικά ή μη οικείες κοινωνικά συνθήκες.

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΝΤΑΛΤΑΣ είναι Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, διατεθειμένος στο Τμήμα Ιστορίας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Έχει πτυχίο ελληνικής και αγγλικής φιλολογίας, μεταπτυχιακό δίπλωμα γλωσσολογίας και διδασκαλίας της αγγλικής ως ξένης γλώσσας, και διδακτορικό κοινωνιογλωσσολογίας. Η ερευνητική του δραστηριότητα επικεντρώνεται στη μελέτη της γλωσσικής δομής και των λειτουργιών της εν κοινωνία. Ειδικότερα, τον απασχολούν διάφορες «ακραίες» επικοινωνιακές καταστάσεις; ερμηνεία μη οικείων κειμένων, μετάφραση, διδασκαλία και εκμάθηση των (ξένων) γλωσσών, διφύια, ύφος, σύγκλιση/αποκλιση γλωσσικών ποικιλιών κ.ά.

ISBN 960-375-796-9

9 789603 757962

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 3796